

Kötőtűtől a karmesterpálcáig

Először úgy véltem, nem méltó ez a bulváros cím Vásáry Tamáshoz. Zseniális muzsikussal, rendkívüli emberrel: neve magáért beszél, nem kell „vonzóvá” tenni talányos től-igekkel. Hogy mégis maradt, annak egyedül Vásáry Tamás az oka: a ragyogó humorú, a vidám VÁSÁRY TAMÁS – csupa nagybetűvel...

Szöveg: Viant Katalin

Az ajtóban vár, néz le a lépcsőházba, ki is jön. Én meg nézek fel, mert bár pontosan tudom, kihez jövök, azért mégis most találkozunk először személyes síkon, ezt mondom is neki. Nevetünk – először, de nem utoljára a beszélgetés alatt. Bevezet a szalonba, s míg ő még gyorsan befűz egy fontos levelet, kicsit körülnézek: a tágas térben Steinway hangversenyzongora, alatta rengeteg könyv, kotta, partitúra; rajta (mi más is lehetne?) Kodály Zoltán Meditáció zongorára c. műve. Amikor a színpadon feltűnik és gyors, határozott léptekkel hangszeréhez megy, vagy fellép a karmesteri emelvényre, komoly, feszült, figyel. Amikor belép a szobába és leül a kényelmes kanapéra, kedves, érdeklődő – figyel.

Szerettem volna meglepni önt egy fagombban végződő, szép, hosszú, régimódi kötőtűvel, de ebben a mai műanyag világban teflonbevonatú, rövid, damillal összekötött körkötőtűt árulnak csak.

Akkor maga jól felkészült – mondja nevetve. – Tényleg kötőtűvel a kezemben dirigáltam először életemben, lemezt hallgatva, székre állva, kisgyermekként. De ki köt manapság?

Most pedig igazi pálcával a kezében a BDZ-t dirigálja majd, mert az a megtiszteltetés érte zenekarunkat, hogy ön igent mondott Hollerung Gábor felkérésére. Miért vállalta ezt az estet?

Mert nagyon sok szépet hallottam a zenekarról, Gáborról, különösen Oláh Vilitől, a Rádiózenekar jelenlegi koncertmesterétől {*korábban BDZ koncertmester, akiről írásunkat lásd a 11. oldalon – a Szerk.*}, aki régi barátom, kamarapartnerem. Tudom, hogy ez egy egészen különleges társaság, és nagyszerűen zenélnék. Ez persze nem ritkaság Magyarországon,

mert akármerre mentem, mindenütt jó zenekarokat találtam. Az igaz, hogy a hangszerek nem mindig jók, mert pénzbe kerülnek, a hangulat sem mindig jó az anyagi gondok miatt. A BDZ-hez örömmel jövök, jó érzésekkel készülök a próbákra. Szeretek számomra idegen zenekarokat megismerni, mert mint az embereknek, nekik is önálló személyiségük van.

Ezt zongoristaként, karmesterként is tapasztalhatta.

Természetesen. Karmesterként legjobban a zenekar hozzáállása érdekel: szeretnek-e játszani, szeretnek-e dolgozni abban az értelemben, ahogy az angol mondja: ha szereted azt, amit csinálsz, akkor soha nem kell dolgoznod. Legyen számukra öröm a zenélés, ez az én célom. Tudom, hogy zenekari tagnak lenni az egyik legnehezebb és leglélektelőbb mesterség a világon.

Gondolom, nemcsak fizikai értelemben.

Főleg lelkileg, hiszen egy fagottos még csak-csak tudja, hogy a fagott szólistaságból nem fog megélni, ezért beül egy zenekarba. A vonósnál nem így

van, mert általában ők nem azért tanulják a hangszerüket, hogy a végén zenekarban játszanak, ráadásul – és ez nemcsak vonósokra vonatkozik –, gyakran olyan karmester áll előttük, aki kevésbé jó zenész, mint ők, mégis el kell fogadni az utasítását. Ez megalázó.

Szólístaként mi a véleménye a karmesterekről?

Zongoristaként száznál biztosan több karmesterrel dolgoztam a pályám során, mégis két kezemen meg tudom számolni azokat, akik igazi zenészek voltak.

És a fiatal zenészgenerációról?

Az elmúlt 3 évben 9 világversenyen zsűriztem. Azt tapasztaltam, hogy a szólisták, énekesek színvonala technikailag rendkívül magas, de az olyan, aki igazi egyéniség, akinek mondanivalója van, aki Művész, az bizony rendkívül ritka. Azzal a tudással pedig, amellyel általában egy karmesterverseny győztese rendelkezik, mint hangszeres szólista vagy énekes, már az elődöntőből kiesnének.

Miért gyakori, hogy újabban szólisták, főleg zongoristák vezényelnek? Ön például miért vezényel inkább, mint zongorázik?

Ennek több oka van. Az első, hogy fizikailag sokkal könnyebb vezényelni, mint például zongorázni. Ha mondjuk vezénylés előtt fizikailag rossz kondícióban vagyok, vagy beteg vagyok, ez nem befolyásolja annyira a vezénylést, mint a zongorázást. A másik ok, hogy sokkal gyorsabban lehet megtanulni koncertképesen egy zenekari darabot, mint egy zongoraművet. Például, az alatt az idő alatt, míg egy Beethoven szonátát úgy megtanulok, hogy koncerten el tudjam játszani, karmesterként mind a kilenc szímfóniáját tudnám memorizálni. Ha egy olyan művet kell vezényelnem, amelyet már sokszor dirigáltam, szinte ki sem kell nyitnom a kottáját az első próba előtt. Ezzel szemben ilyen nem létezhet zongoristaként. Példának okáért, ha még 6 éves korom óta játszom is egy művet, ha újra egy koncert műsorára tűzöm, azt akkor is, mindig gyakorolni kell, mert a testnek, az izmoknak, az idegeknek tökéle-

tesen kell működni. Karmesterként elég emlékezni a darabra, de zongoristaként az ujjaimnak is emlékezniük kell. Barenboim {*Daniel Barenboim – argentinai születésű, izraeli zongoraművész, karmester – Szerk.*} azt mondta: ha zongorázom, akkor a hamis hangot én játszom, de ha vezényelek, akkor azt a zenekari

„10 perc alatt megtanulható a karmesterségből az, ami megtanítható.”

tagok játsszák. Az is igaz, hogy egy nem túl bonyolult darabot a zenekar magától is el tud játszani, vagy ha netán a karmesternek egy pillanatra valami nem jut az eszébe, a zenekar játszik tovább, de ha a zongorista elfelejt valamit, a zongora nem fogja folytatni. Képzeld csak el: egy romantikus zongoradarab egyetlen ütemében akár száz hang is lehet, azt a zongoristának mind le kell ütnie, míg a karmester csak egyetlen mozdulatot tesz, és száz hang megszólal.

Mitől függ egy előadás sikere?

Rengeteg mindentől, sokszor nem is tudjuk, mitől jó vagy rossz valami. Rosztropovics {*Msztyiszlav Rosztropovics, 1926 – 2007., világhírű orosz csellista, karmester és emberjogi aktivista – Szerk.*} egy ízben azt mondta nekem, amikor én dirigáltam, ő csellózott, hogy fáradtan jobban játszik, mint kipihenten.

Értem, tehát pusztán a kényelem vitte önt a karmesteri pályára.

Nemnemnemnemnem, egyáltalán nem – *nevet.* – Maga a literatura, a végtelen sok zenemű, vagyis az a csodálatos világ, amit a zenekar tud nyújtani, ez a fő ok. Persze az opera még ennél is többet ad, mert az színház is. Ez csábítás!

A megnyíló zenei világ.

Ha a pozitív oldalát nézem annak, hogy miért lettem karmester, akkor első helyen a határtalan zeneirodalmat említeném. A második, hogy mozdulattal lehet kifejezni – hasonlóan a balett-táncoshoz – az érzést, amit a zene kivált. A legnagyobb dicsőretet feleségemtől kaptam, aki balerina: „*Azt látom, amit ballok, amikor te vezényelsz.*” Sokszor tapasztalom, hogy úgy ütnek a karmesterek, ahogy kell, de a mozdulatuk nem fejezi ki azt, amiről szó van a zenében. Nem vagyok jó táncos, de gyerekkoromtól mozogtam a zenére, mert jóleső érzés, hogy az ember mozdulattal is kifejezheti azt. A harmadik ok, hogy szeretem tanítani a vezénylést. Mesteriskolákat tartok, van egy-két nem hivatalos tanítványom

NÉVJEGY: VÁSÁRY TAMÁS

Vásáry Tamás Kossuth-díjas zongoraművész, karmester Debrecenben született 1933-ban. Első koncertjét nyolcéves korában adta, ekkor kezdett tanulni Dohnányi Emőtől is, később Kodály Zoltán tanítványa és tanársegéde lett. Számos nemzetközi verseny díjazottja, a világ leghíresebb zenekaraival játszott zongoristaként, majd később karmesterként. 56-os emigrációja után hazatért Magyarországra 1972-ben, majd 1992-től a Magyar Rádió Zenekar főzeneigazgatói posztját töltötte be, később kinevezték örökös tiszteletbeli főzeneigazgatónak.

Vendégünk

is, mert nagyon izgat és érdekel, hogyan lehet valakiből kihozni a maximumot, még hozzá rövid idő alatt. Érdekel a pszichológia. Nekem két dolog fontos. Először is, elérjem azt a célt, hogy úgy játszanak, ahogy én szeretném. A másik, hogy emberileg ők is jól érezzék magukat. Hengegés nélkül állíthatom, hogy ezt egy kivétellel mindig el is értem.

Megosztja velünk ennek az egy esetnek a történetét?

Koppenhágában vezényeltem, ahová Kontra Antal, zseniális magyar hegedűsünk, a zenekar koncertmestere hívott meg. Nem is értem, miért nem világhírű, miért nem becsülik meg jobban. A zenekarnak nincs állandó karmestere, így ő kéri fel a művészeket. Mi 16 évesen is muzsikáltunk már együtt, boldog voltam, hogy ismét összehozott bennünket a sors Tonival. Ő azonban elutazott a legjobb zenészekkel kamarázni, míg én ott maradtam a „lefejezett” zenekarral, akiket nem érdekelt semmi. A második próbán kiderült, nem csináltak meg semmit abból, amit kértem tőlük, mire olyan dühös lettem, hogy ezt mondtam: egy zenekarnak legyen vagy ceruzája, vagy memóriája.

Ez ismerős: mi {értsd: a Budapesti Akadémiai Kömstársaság tagjai, köztük a cikke szerzője – Szerk.} is jelölgetjük, amit Gábor kér.

Így is kell. Soha nem felejttem el, hogy bár többször hívtak Malajziába, de sosem mondtam igent. Miért utazzak olyan messzeségbe azért, hogy valami isten háta mögötti helyen egy rossz zenekart dirigáljak? Miután másodszor megnősültem, feleségem azt kérte, mégis vállaljam el az újabb felkérést, mert ő

velem jöjjön, és így megláthatná a Kuala Lumpurhoz közeli dzsungelt. Persze, az asszony kívánsága...

szent...

Pontosan. Csupa nehéz művet kértek tőlem, én pedig azt hittem, nem tudják majd eljátszani. Bemelegyek az első próbára, vajon, mi vár itt engem? Rahmanyinov I. szimfóniája hiba nélkül megszólal!

„Egy zenekarnak legyen vagy ceruzája, vagy memóriája“

Mindent tudtak, minden elő volt készítve technika-ileg. Csak az egyéni interpretációhoz kellett műanszokat, finomításokat kérnem, és abban a pillanatban valóságos ceruzaorkánt hallottam! Azt szokták meg, hogy a karmester minden kérését beírják a kottába. Később megtudtam, hogy 16 magyar is játszott a zenekarban, sőt ott muzsikált a londoni Royal Filharmonikusok fuvolása mellett még sok más elismert kiválóság.

Lehet azt mondani, hogy ahány zenekar, annyiféle lelkület?

Lehet. A németek általában a katonás fegyelmet szeretik, az olaszok viszont lazák, épp ezért velük határozottan kell bánni, hisz maga a próba sem kezdődne el, ha nem intenék be. A brácsásoknak általában kisebbségi érzése van a hegedűsökkel szemben, ezért tapasztaltam a legtöbb ellenállást a részükről. Van olyan mimózalelkű muzsikus, aki összeomlik, ha valamit határozottan kérnek tőle, így inkább finoman megkérdezem: nem lehetne ezt így vagy úgy játszani? Kivételek, persze vannak. Az sem mindegy, mikor hagyom abba a próbát: ha érzem, hogy fáradtak, abbahagyjuk, mert ilyenkor többet lehet ártani, mint használni. Volt azonban olyan is, hogy az utolsó pillanatig próbáltam, mert észre sem vettem az idő múlását. Karmesterkollégáim figyelmeztettek előre, hogy akkor leszek népszerű a londoni szimfonikusok előtt – először dirigáltam akkor őket –, ha minél kevesebbet próbálok az általuk már oly jól ismert Beethoven-műsort. Elkezdtem a próbát, ilyen nagyszerű zenekarral mindent meg lehet csinálni, amit az ember akar, ezért egészen elmerültem a munkában. Végül elnézést kértem a hosszú próbáért, ami-

kor is azt válaszolták: ha van valaki, aki tud nekünk mit mondani, akkor szívesen maradunk bármeddig. **Élvezettel beszél a karmesteri munkáról.**

Pedig a legnagyobb előnyök egyikét még nem is említettem! Bárhol, bármikor elővehetem és tanulmányozhatom a partitúrát, nem kell fárasztó utazás után zongorát keresgélni, hol hideg, hol meleg próbateremben gyakorolni.

A karmesterség megtanulható?

Nem igazán, vagyis 10 perc alatt megtanulható az, amit meg lehet belőle tanulni. Amikor elmondtam Ferencsiknek, hogy én is szeretnék karmester lenni, elhívott a lakására, hogy megtanítsa 10 percen belül, ami megtanulható. Megértette azt, hogy ez gyermekkori álmom, ezért komolyan vett, és segített. Később tanultam hivatalosan is dirigálni, de ezek inkább zenetudományi tanulmányok voltak Hans Swarowskytól {1899 – 1975., *magyarországi születésű, zsidó származású, osztrák zeneszerző – Szerk.*} Bécsben és Norman Del Martól {1919 – 1994., *brit zeneszerző, kértművész, életrajzíró – Szerk.*} Londonban. Swarowskytól pl. azt a fontos információt kaptam, hogy a tempójelzések nem ugyanazok Beethoven előtt, mint utána, és hogy a tempó a relációktól, vagyis a tételek egymásutánosságától függ. Ansermetnek {*Ernest Ansermet, 1883 – 1969, svájci matematika professzor, karmester, zeneszerző – Szerk.*} is elmondtam, hogy vezényelni szeretnék, mire azt mondta, dirigálni mindenki tud, de jól dirigálni, csak kevesen. Olyan adottságok kellenek, amelyeket nem lehet tanulni.

Ahogy emberi magatartást sem. Egy alkalommal Daniel Barenboim vezényelt Budapesten, és egy kínai zongorista...

Lang Lang...

Igen, ő volt a szólista. Feregeteges siker, laza meghajlás, „happy” életérzés. És aztán jött a csoda: négykezest adtak ráadásként, és megállt a levegő a teremben, mert ez már nem prima technika volt, hanem művészet...

Beszélne nekünk a BDZ koncertre kiválasztott művekről? Mire figyeljünk a koncert hallgatása közben? A műveket Gáborral együtt választottuk ki, ő beszélt a

zenekar méretéről és egyéb szempontokról. Választhatam volna más darabokat is, de ki ne akarná Mendelssohn Szentivánéji álmom nyitányát, e-moll hegedűversenyét vagy Beethoven VII. szimfóniáját elvezényelni? Mendelssohnt úgy jellemezném, hogy ő a tündérmesék világának par excellence zeneszerzője. Ez igaz a Szentivánéji álmomra, meg az azonos hangnemű hegedűverseny utolsó tételére is, amely szintén tündértánc. Beethovent pedig dramatikusan, szenvedő embernek látom. Romain Rolland szavai szerint a VII. szimfónia utolsó tétele maga a megnyűzott ember. A lassú tétel, amelynek gyerekkorunktól ismerjük a dalját, és amelyről azt hisszük, hogy könnyű lejátszani: nos, ezt egyszerűen kell előadni, de mégis aprólékosan kidolgozni, hogy igazán jó legyen a dinamika, a frazirozás. Az utolsó tétel zeneileg a legkönnyebb, persze, ha le tudják játszani, mert a zenészeknek fizikailag nagyon fárasztó.

A koncertprogram a klasszikus rendet követi: nyitány, versenymű, szimfónia. Érdekelne, hogy a zenekar esetében ön követi a klasszikusnak mondható ülésrendet, vagy változtat rajta?

Ez is a karmester elképzelésétől függ. Én is kipróbáltam Szombathelyen pl. a bécsiek felállítását, és ez nagyon jó volt, nem is volt ellenszegülés. A legjobb megoldásért érdemes kísérletezni. {*A leggyakoribb zenekari szólam-elrendezésekről lásd keretes írásunkat. – Szerk.*}

Vendégünk

Végezetül arra kérem, hogy meséljen nekünk egy kicsit Dohnányiról, a vele való kapcsolatáról.

Nyolcéves koromban mutattak be neki Debrecenben, mikor is azt az ajánlatot tette édesapámnak, hogy költözzünk fel Debrecenből Budapestre, mert tanítana engem zongorázni. Ez rendkívül nagy megtiszteltetés lett volna számomra, mert tudomásom szerint ő soha nem tanított olyan korú gyermekeket, mint én. Mikor édesapám közölte velem, hogy ez nem lehetséges, Dohnányi azt indítványozta, hogy akkor legalább időnként járjak fel hozzá Pestre. Így kezdődtek zongoratanulmányaim, de sajnos Dohnányi hamarosan elhagyta az országot. Így is életre szóló tanácsokat kaptam tőle, és varázslatosan kedves személyisége a mai napig él bennem, és őrzöm értékes dedikációját gyerekkori emlékbünyomban. Később a Rádiózenekar főzeneigazgatójaként a Hungaroton lemezgyárnak két CD-t is készítettem, az egyiket szimfonikus művei, a másikon két hegedűverseny szerepelt Szabadi Vilmosmal. Ez utóbbi MIDEM-díjat nyert. Méltatlanul keveset játszották Dohnányit, pedig a zenekarok is, a szólisták is nagyon-nagyon szeretik a műveit...

Még elkalandoztunk, mert nem lehet nem elkalandozni Vásáry Tamással a zene csodás világán túl is, hisz minden érdeklő könyvet ad ki, verset ír, életre-

gényén és életrajzán dolgozik, meghallgatja a hozzá tanácsért forduló pályakezdőket, felkérésre esszét ír a hivatásról, az élet értelméről.

Ez ő: VÁSÁRY TAMÁS, csupa nagybetűvel.

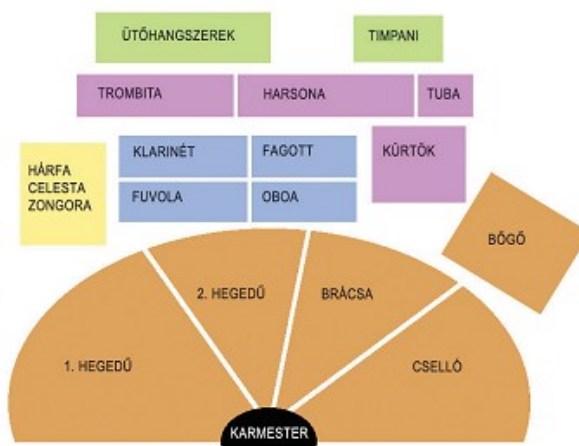

Közönségünk 2012. május 12-én, 19.30 órákor, az Olasz Kulturintézetben láthatja-ballbatja Vásáry Tamást a BDZ élén az Universitas bérletsorozatban, ahol Mendelssohn: Szentivánéji álom – nyitányát, e-moll hegedűversenyét és Beethoven: VII. szimfóniáját vezényli. Közreműködik: Oláh Vilmos – hegedű

Zenekari ülésrend

Szöveg: Ortutay Réka

A zenekari szólamok elrendezése általában az ún. amerikai ülésrendet követi. Ebben a karmester bal oldalán foglalnak helyet az első és a második hegedűk, jobb kéz felől helyezkednek el a brácsák és a csellók. A vonóshangszerek eme elrendezése elősegíti a két hegedűszólam pontosabb összjátékát. A bőgők a csellók mögött kapnak helyet. A fúvósszólamok mögött helyezkednek el a fafúvós, majd a rézfúvós hangszerek, ezek mögött pedig az ütősök.

Ettől egy kicsit eltér az ún. bécsi ülésrend, amelyet Bécsben egyébként német ülésrendnek hívnak. Ez volt az eredeti szólam-elhelyezkedés a szimfonikus zenekarokban egészen a XX. századig, amikor is amerikai mintára kezdték alkalmazni a jelenleg elterjedtebb amerikai ülésrendet. A bécsi ülésrendben a karmester bal keze felől az első, jobb keze felől a második hegedű szólam ül. Az első hegedű mellett a csellók, a második hegedű mellett a brácsák kapnak helyet. A bőgők az első hegedű mögött ülnek. Ez a fajta ülésrend leginkább a régizenei, illetve klasszikus előadásoknál használatos. A bécsi ülésrendben belül is lehetnek eltérések: egyes karmesterek felcserélik a brácsák és a csellók, és ezzel együtt a nagybőgők helyét is.